

TÁC PHẨM VĂN HỌC ĐƯỢC GIẢI THƯỞNG NHÀ NƯỚC

HÀ MINH ĐỨC

Đi tìm chân lý
nghệ thuật

LÝ LUẬN PHÊ BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

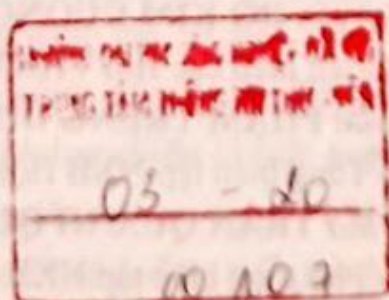

TÁC PHẨM VĂN HỌC ĐƯỢC GIẢI THƯỞNG NHÀ NƯỚC

HÀ MINH ĐỨC

Đi tìm chân lý nghệ thuật

LÝ LUẬN PHÊ BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Nền văn học cách mạng Việt Nam được Bác Hồ đặt nền móng từ những năm đầu thế kỷ 20 và có bước phát triển rực rỡ từ sau Cách mạng tháng 8/1945, đặc biệt là trong sự nghiệp giải phóng dân tộc và xây dựng lại đất nước sau chiến tranh. Đó là thành tựu to lớn và phong phú cả về nội dung, tư tưởng, nghệ thuật và đội ngũ sáng tác. Những tác phẩm văn học kết tinh tài năng, tâm huyết của nhiều thế hệ nhà văn đã đi vào ký ức hàng triệu người Việt Nam, góp phần nuôi dưỡng vẻ đẹp tâm hồn và nhân cách con người Việt Nam, làm giàu có thêm những giá trị văn hóa Việt Nam mà ông cha ta đã dày công xây dựng. Tập đại thành văn học cách mạng và kháng chiến là bức tượng đài kỳ vĩ ghi lại diện mạo đất nước và con người Việt Nam về một thời kỳ vĩ đại của dân tộc, đưa tiến trình hiện đại hóa văn học lên một tầm cao mới.

Nhằm tôn vinh những đóng góp to lớn vào nền văn học cách mạng, Đảng và Nhà nước quyết định trao tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh và Giải thưởng Nhà nước cho các tác phẩm văn học xuất sắc. Tiếp theo bộ sách văn học được Giải thưởng Hồ Chí Minh do Nhà

xuất bản Văn Học xuất bản, Nhà nước đã quyết định giao cho Hội Nhà văn Việt Nam và Nhà xuất bản Hội Nhà Văn thực hiện dự án "Công bố và phổ biến các tác phẩm văn học được Giải thưởng Nhà nước" (giai đoạn thực hiện 2014 - 2015).

Việc Nhà nước đầu tư xuất bản bộ sách lớn này không chỉ động viên, khích lệ các nhà văn tiếp tục lao động sáng tạo mà còn là công trình thực hiện Nghị quyết 9, Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa XI: "Xây dựng văn hóa, con người Việt Nam, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững của đất nước". Với ý nghĩa ấy, tác phẩm của mỗi tác giả được trân trọng in riêng, tôn trọng tính lịch sử, tính nguyên bản và thống nhất về quy cách, chất lượng, thẩm mỹ... theo tiêu chí của Chính phủ.

Với lòng trân trọng và ý thức trách nhiệm cao, tập thể cán bộ, biên tập viên Nhà xuất bản đã hoàn thành bộ sách quý với sự cố gắng cao nhất. Bộ sách gồm những tác phẩm của 121 tác giả được trao Giải thưởng Nhà nước qua ba đợt, năm 2001, năm 2007 và năm 2012.

Nhà xuất bản Hội Nhà Văn chân thành cảm ơn sự quan tâm và tạo điều kiện của các cơ quan chức năng của Chính phủ, Liên hiệp các hội văn học nghệ thuật Việt Nam, Ban chấp hành Hội Nhà Văn Việt Nam giúp đỡ chúng tôi thực hiện dự án quan trọng này.

Xin trân trọng giới thiệu bộ sách đến bạn đọc trong và ngoài nước.

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

Nhà văn
HÀ MINH ĐỨC

TIỂU SỬ

Nhà văn, Giáo sư Hà Minh Đức, sinh năm 1935. Quê quán: Vĩnh Lộc, Vĩnh An, tỉnh Thanh Hóa. Đảng viên đảng cộng sản Việt Nam. Hội viên Hội Nhà văn Việt Nam.

Năm 1957 tốt nghiệp Đại học Sư phạm Hà Nội. Từ năm 1957: Cán bộ giảng dạy Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội (Nay là Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn). Các chức vụ đã đảm nhiệm: Giáo sư văn học, Chủ nhiệm bộ môn Lý luận văn học, Phó chủ nhiệm khoa Văn, Chủ nhiệm khoa Báo chí (1990-2000), kiêm nhiệm Viện trưởng Viện Văn học (1995-2002); Tổng biên tập Tạp chí Văn học (1995-2003); Ủy viên Ban chấp hành Hội Nhà văn Việt Nam khóa III, Ủy viên Hội đồng Lý luận phê bình Văn học Nghệ thuật Trung ương.

TÁC PHẨM ĐÃ XUẤT BẢN:

Nam Cao - Nhà văn hiện thực xuất sắc (nghiên cứu, 1962); Thơ và mấy vấn đề trong thơ Việt Nam hiện đại (chuyên luận, 1974); C.Mác, Ph.Ăngghen, Lênin và những vấn đề lý luận văn nghệ (nghiên cứu, 1983); Nguyễn Bính - Thi sĩ của đồng quê (chuyên luận, 1994); Một thời đại trong thi ca (nghiên cứu, 1996); Khảo luận văn chương (1999); Sự nghiệp văn

học và báo chí Hồ Chí Minh (1999). Và 5 tập tiểu luận:
Nhà văn và tác phẩm (1979)...

GIẢI THƯỞNG VĂN HỌC:

Giải thưởng Hội Nhà văn Việt Nam, 1983-1984
(công trình: Nhà văn Việt Nam 2 tập viết chung với GS.
Phan Cự Đệ). Giải B Hội Nhà văn Việt Nam năm 1998
(công trình: Đi tìm chân lý nghệ thuật). Giải thưởng Nhà
nước về Khoa học xã hội (2000). Giải thưởng Nhà nước về
văn học nghệ thuật đợt 1, năm 2001. Giải thưởng Hồ Chí
Minh về khoa học và công nghệ năm 2012.

LỜI NÓI ĐẦU

Đi tìm chân lý nghệ thuật là tập tiểu luận phê bình được viết ra trong khoảng mười năm qua. Đây là thời kỳ đổi mới của đất nước và cũng là giai đoạn thử thách và đổi mới trong văn nghệ. Những thành quả của văn học trong công cuộc đổi mới là sự kết hợp được giữa chân lý của đời sống và cảm hứng sáng tác của nhà văn. Hoạt động lý luận phê bình cũng tham gia có hiệu quả vào quá trình ấy qua việc xác định những chuẩn mực và cơ sở lý luận để làm sáng tỏ chân lý nghệ thuật. Đây thực sự là sự tìm kiếm rất năng động và sáng tạo của văn học. Noi theo tinh thần trên *Đi tìm chân lý nghệ thuật* là sự thể nghiệm và nỗ lực của người viết trong quá trình tìm hiểu và nghiên cứu văn học ở một chặng đường lịch sử mới.

Hà Nội, ngày 15-8-1998
HÀ MINH ĐỨC

CẢM HỨNG THỜI ĐẠI TRONG VĂN CHƯƠNG

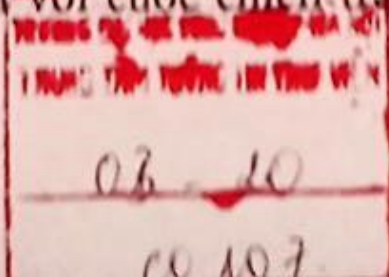
Mỗi nhà văn đều sống và sáng tác trong những điều kiện thuận lợi và giới hạn của một thời đại. Trong tác phẩm của mình C.Mác đã đặc biệt chú ý đến mối quan hệ giữa nhà văn và thời đại. Trước hết nhà văn là người đại biểu tinh thần chịu những ràng buộc và giới hạn của một giai cấp và rộng ra các mối quan hệ xã hội giữa muôn vàn những sợi dây vô hình và hữu hình. Mỗi thời đại đều có tâm vóc, bước đi và âm vang của nó. C.Mác nhận xét về tác phẩm *Phơranxơ von Sickinghen* của Látxan và cho rằng nhân vật Sickinghen là một Đôn Kihôtê ở khía cạnh nhân vật đã lạc với bước đi của thời đại. Chính Mác đã nêu lên câu hỏi: "*Liệu có thời đại nào lại có những tính cách nổi rõ hơn là thế kỷ XVI*" nhưng tác phẩm lại chưa phản ánh được những tính cách nổi bật đó.

Ph.Ăngghen cũng nhận xét về nghệ thuật thể hiện của tác phẩm: "*Lối thể hiện của tác giả này ngày xưa bây giờ không đủ nữa*" vì ông đã cảm nhận rõ yêu cầu nghệ thuật của một thời đại mới.

Về phía tác giả, khi Bandắc “buộc phải đi ngược lại với các thiện cảm của giai cấp và các thành kiến chính trị của mình” buộc phải ca ngợi những đối thủ chính trị, những người anh hùng của phổ tu viện Xanh Meri và viết về “những con người quý tộc yêu quý” với ngòi bút châm biếm hay sâu cay chính vì ông đã nhìn thấy hướng đi của thời đại mới.

Lênin khen tác phẩm *Người mẹ* của Gorki, một cuốn sách có ích cho phong trào công nhân chính là sự cảm nhận xu thế phát triển và yêu cầu nâng cao tính tự giác của phong trào công nhân. Tinh thời đại là một phẩm chất tổng hợp của nhiều giá trị, một chuẩn mực quan trọng để đánh giá văn học. Nó bao gồm những yếu tố về nội dung, hình thức biểu hiện phù hợp với yêu cầu và sở thích của công chúng văn học. Hạnh phúc của nhà văn là được sống hết mình với thời đại. Nhà thơ Puskin trong suốt cuộc đời có phần ngăn ngùi (1799-1873) đã tằm mình trong không khí thời đại, một thời đại mất tự do và tác phẩm của ông là ca khúc đấu tranh và ca ngợi tự do. Và Vícto Huygô (1802-1885) với cuộc đời dài gần hết thế kỷ đã luôn đề cao quyền lực của nhân dân với cách nhìn trân trọng và nhân đạo. Ông xứng đáng với thế kỷ của mình, một thế kỷ chan chứa cảm hứng anh hùng và trữ tình trong hiện thực và sáng tạo văn chương. Qua các thời kỳ lịch sử, những nhà văn có ý thức về sứ mệnh người cầm bút thường gắn bó và không dễ quay lưng lại với thời đại của mình. Có thể nói đến cả những nhà văn lãng mạn. Khi những biến động xã hội luôn tác động đến cuộc sống, số phận con người đổi thay, những vấn đề

thể sự và nhân sinh luôn đặt ra những câu hỏi và giày vò lương tâm của mỗi con người thì người viết cũng phải suy nghĩ và có thái độ thích hợp. Anphrét đơ Muýt-xê có lần đã tuyên bố: "Tôi đã không làm một nhà văn chính trị vì tôi không có tham vọng trở thành con người của thời đại và những dục vọng của nó. Nếu thời đại tôi sai lầm điều đó chẳng quan hệ gì tới tôi". Nhưng rồi chính nhân vật trong tác phẩm cùng tên lại nhấn mạnh: "Hãy cố gắng đứng ở thời đại chúng ta cho đến khi chúng ta không còn tồn tại nữa". Victo Huygô là một tác giả mà cảm hứng lãng mạn và hiện thực như xen lẫn và theo đuổi trong suốt cuộc đời sáng tác. Chất lãng mạn bộc lộ qua nhiều tác phẩm: *Nhà thờ Đức Bà* cũng như *Những người khốn khổ* nhưng không thể lẫn át và làm mờ đi những sự kiện phong phú của hiện thực. Trong tác phẩm *Những người khốn khổ* Huygô đã làm nổi bật lên vai trò của nhân dân. Tuy chưa có quan điểm rõ rệt về giai cấp và ý thức sáng tạo chan chứa chất lãng mạn nhưng ở Huygô cảm hứng thời đại về nhân dân khốn khổ và anh hùng đã được thể hiện sâu sắc. Các nhà văn cách mạng sau này, nhất là trong phong trào đấu tranh của giai cấp vô sản đã nhận thức sáng tỏ vấn đề của thời đại thông qua quan điểm đấu tranh giai cấp. *Cảm hứng thời đại trong tác phẩm, thường trước tiên được thể hiện ở sự miêu tả thành công, chân thực và sâu sắc những sự kiện lớn của đất nước, của cộng đồng tác động đến vận mệnh chung của mọi người. L.Tônxtôi với Chiến tranh và hòa bình đã dựng lại chân thực bộ mặt của nước Nga với cuộc chiến tranh bảo vệ Tổ quốc chống*

MỤC LỤC

Lời Nhà xuất bản	7
Tiểu sử	11
• Lời nói đầu	13
• Cảm hứng thời đại trong văn chương	15
• Nhà thơ và cuộc đối thoại của thơ	26
• Văn học phải hướng thiện và góp phần hoàn thiện nhân cách của con người	38
• Văn học trong tiến trình đổi mới	51
• Hiện thực đời sống và thơ	67
• “Văn học khái luận” của Đặng Thai Mai - một công trình lý luận sáng giá của văn học thời kỳ hiện đại	78
• Văn hóa và sự phát triển của khoa học công nghệ	92
• Nhìn lại cuộc tranh luận một thời về chức năng của nghệ thuật	97
• Ảnh hưởng của văn hóa vùng với những tương đồng của văn hóa Hàn Quốc, Việt Nam và Nhật Bản	106
• Mấy suy nghĩ về công tác phê bình văn học	114
• Phê bình và chuẩn mực văn chương	126
• Sự kết tinh của những giá trị văn nghệ	134
• Một nền văn hóa phong phú và giàu bản sắc dân tộc	140
• Quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về văn nghệ	148

- Một vài hình ảnh về Bác Hồ trên đất Mỹ 163
- Nhà thơ, cái tôi của người chiến sĩ cách mạng trong
“Nhật ký trong tù” 169
- Theo dòng thời gian trong “Nhật ký trong tù” 179
- “Nhật ký trong tù” tròn 50 tuổi 190
- Về một truyện ngắn ngắn nhất của Hồ Chí Minh 196
- Cái đẹp và cảm hứng thi ca của Hồ Chí Minh 205
- Thơ Tố Hữu 215
- Xuân Diệu nói về hai tập “Thơ thơ” và
“Gửi hương cho gió” 231
- Xuân Diệu nói về “Đây mùa thu tới” 237
- Thơ tình của Xuân Diệu 243
- Huy Cận và những chặng đường thơ sau cách mạng 255
- Nhớ mãi Hoàng Trung Thông 271
- Một tiếng thơ hùng tráng vang vọng một thời 279
- Về một số hướng sáng tạo hình ảnh người lính
trong kháng chiến chống Pháp 286
- Thơ viết về hạnh phúc 296
- Một vài suy nghĩ về thơ tình trong những năm gần đây 316
- Truyện viết về loài vật của Tô Hoài 326
- Truyện cổ của Hans Christian Andersen 336
- “Đôi lứa xứng đôi” - Tập truyện sớm định hình phong
cách độc đáo của Nam Cao 343
- Tầm quan trọng của hoàn cảnh trong tác phẩm
của Nam Cao 356